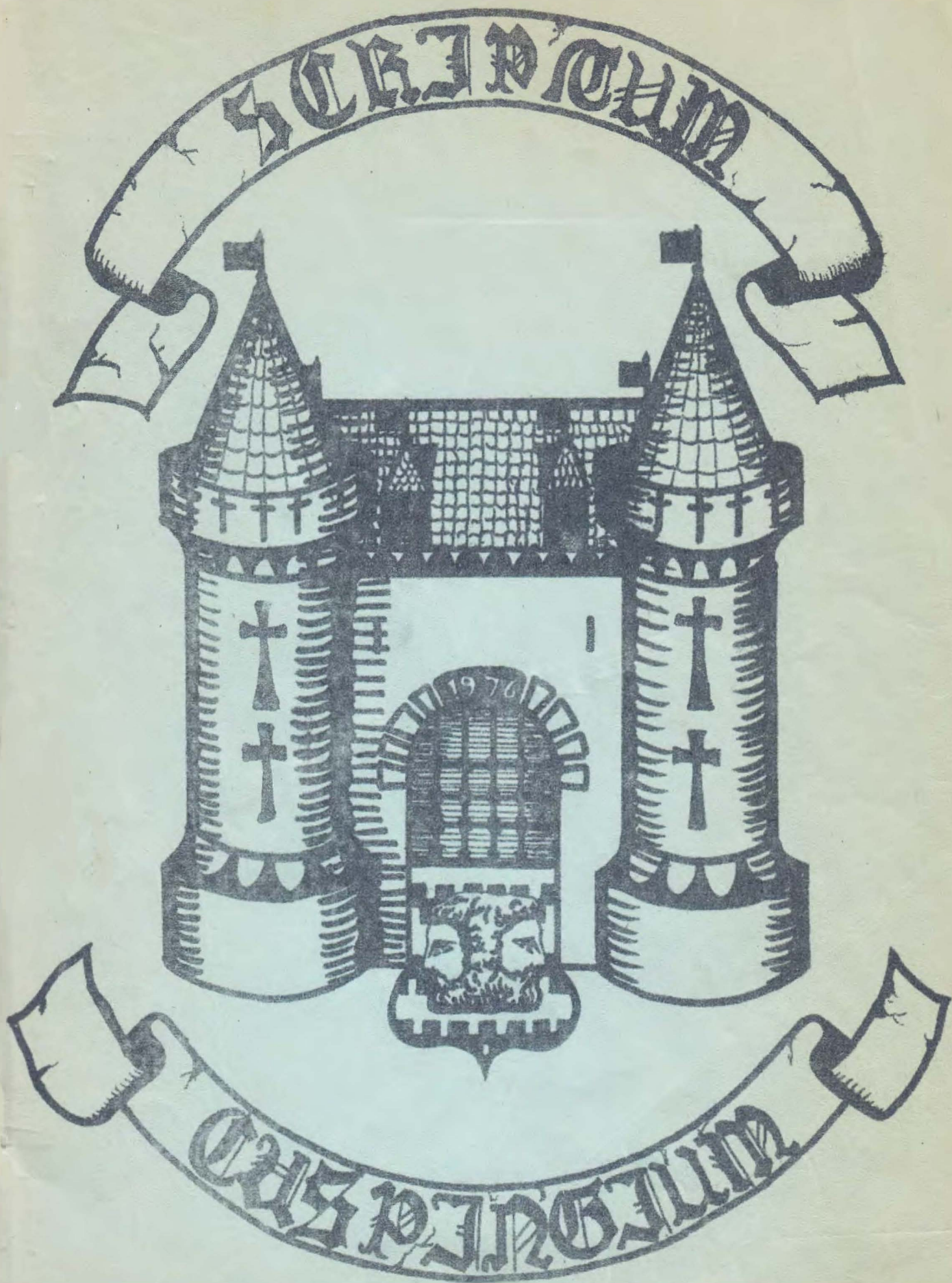

INHOUD:

voorwoord	Henk Hovenkamp	pag. I
bijlen	Peter von Hout	pag. 2
boeken	Jan Casper Zweers	pag. 4
Arkel	Peter von Hout	pag. 5
jeugdmuseumkaart	Fokko de Vries	pag. 7
't. Swaensrecht	R. vd Berg	pag. 8
Nero	Henk Hovenkamp	pag. 9
klephoorn	Peter von Hout	pag. IO
SSG	Klaas de Boer / Fokko de Vries	pag. II
Gorkum	M.J.F. Robijns	pag. I2
ledenlijst	Fokko de Vries	pag. I5
kwartet		pag. I6
pyramide	Peter von Hout	pag. I7
7 wereldwonderen	Klaas de Boer	pag. 2I

ADRES Pesthuys: Bagijnenwalstraat 22, Gorkum

Dit is voor de mensen, die er nog nooit geweest zijn!

+++++

1976

algemene redactie: Bram van Genderen
Jaap Wisse
Ruurd van Donkelaar
Henk Hovenkamp
Georgien Overwater

type-werk: Fokko de Vries
Henk Hovenkamp

illustrator!; Henk Hovenkamp

lay-out: Fokko de Vries

stencilwerk: R.S.G. Gorkum.

Scriptum Caspingium is het orgaan van de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis afdeling Gorinchem en omstreken. Het SC verschijnt normaal gesproken 6 maal per jaar en is voor leden en donateurs gratis. Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

Voorwoord:

Ja beste lezers, hier zijn we dan weer. Het zal U wel duidelijk zijn dat de uitgave van de SC gestremd is, dit komt door wat interne moeilijkheden in het bestuur. Ondergetekende biedt hiervoor namens de algemene redactie zijn excuses aan en wil daarbij gaarne de mededeling voegen dat hij verwacht dat het met de 7e jaargang beter zal verlopen gezien het nieuwe bloed wat door de aderen van onze afdeling begint te lopen. Het bestuur van 1977 zal weer een hoofdredacteur bevatten, als mijn informatie juist is dan zal dit onze huidige- alom bekende- pesthuyssloof Peter von Hout zijn. Het zal deze HR met de medewerking van de leden zeer zeker lukken om de normale 6 oplagen (die we al zolang niet meer hebben gehad) uit te brengen. Ik hoop voor deze HR dat hij niet met zo'n enorm gebrek aan kopy te kampen krijgt, want het was dit jaar toch wel schandelijk. In deze uitgave zit alle kopy van dit jaar verwerkt, amper genoeg om één SC te vullen. Nu vraag ik U, beste lezer.....?

De binnengekomen kopy is wel zeer zeker de moeite waard, een stuk over het houden van zwanen, een beetje geschiedenis van onze stad, wat over pyramides enz. Wij zijn de inzenders natuurlijk zeer erkentelijk voor de gedane moeite en wij hopen dat we van hun kant nog meer interessante dingen kunnen verwachten.

Bon, ik zal u niet langer vervelen met mijn geleuter opdat u ernog aan toe zult komen om de rest van dit blad door te bladeren. Graag zou ik nog willen vermelden dat onze afdeling contact zoekt met afdeling Den Bosch over een eventuele samenwerking. Wij hopen n.l. een blad samen met Den Bosch te kunnen uitgeven, maar dit staat nog niet vast! Wat vrijwel wel zeker is, is dat het formaat van het SC veranderd zal worden, maar dat merkt u vanzelf wel.

H.t Hovenkamp

BRONZEN BIJLEN UIT DE BRONSTIJD

Het tijdperk van ongeveer 1700- 700 voor Chr heeft als kenmerk hete "brons". Waar kwam dit brons vandaan? In de 17e eeuw voor Chr wordt voor het eerst tin- brons gebruikt na hiervoor alleen koper te hebben gebruikt. Dit tin- brons was koper, opzettelijk vermengd met 6 tot 12 % tin. In de 16e eeuw voor Chr. en daarna werd een vrijwel tin- brons verhouding gebruikt, maar ook betrekkelijk zuiver koper met ca 10 % tin. In deze tijd was de kopermijnbouw een echt bedrijf geworden. Deze mijnen lagen in de Oostenrijkse Alpen. Langs de Mitterberg op een hoogte van 1200 meter zijn kilometers lange mijnbouwactiviteiten te vinden uit de bronstijd. Nu gaan we het in een groot gedeelte hebben over bronzen voorwerpen, voornamelijk de bijl.e

Waar diende zo'n bijl voor? We kunnen zeggen dat de boer uit de bronstijd hem veel gebruikt moet hebben voor bijv. het hakken van hout. Maar ook zal hij gebruikt zijn in de strijd. Tweederde van alle ingevoerde brons bestond uit bijlen. Vele zijn er gevonden in de graven van mensen. In ons land echter worden geen metaalertsen gevonden, dus het spreekt voor zich zelf dat dit ingevoerd moest worden. In de 19e eeuw voor Chr. zijn er al kopersmeden in ons land, ze zijn van het Veluwe klokbekercultuur. Dit is overgewaaid uit Engeland en Ierland, die voor het eerst in 2000 voor Chr. het brons kenden. We hebben van dit klokbekercultuur stenen hamers en aambeelden gevonden. Ze gebruikten hiervoor arsenicum houdend koper met een klein beetje nikkel (waarschijnlijk uit Bretagne). Maar ook werden kant en klaar geïmporteerde stukken hier gebruikt. De klokbekersmeden vervaardigen breedtoppige, vlakke bijlen. 19 van de 20 klokbekergraven waren leeg, we moeten hieruit concluderen, dat zee veel stenen voorwerpen gehad moeten hebben. Heel bekend is ook het depot van de smid van Wageningen. Hij, 1800 voor Chr., was waarschijnlijk een handelaar uit Ierland of Schotland. Dit berust op het feit dat bijna alle typen bijlen in ons land onbekend waren, met als uitzondering natuurlijk de vaderlandse hellebaard. Bijlen met lage randlijsten van het Emmens type zijn op dit moment de eerste bronzen bijlen uit de vroege bronstijd, van het inheems type. De helft van de gevonden bijlen bestaat uit dit type en men vindt ze vooral in het noorden waar de Ierse typen onbekend waren. De Ierse bijlen bestonden uit zuiver koper met een hoog percentage tin (12 %). De Emmense bijlen daarentegen bestonden uit verontreinigd koper met weinig of geen tin.

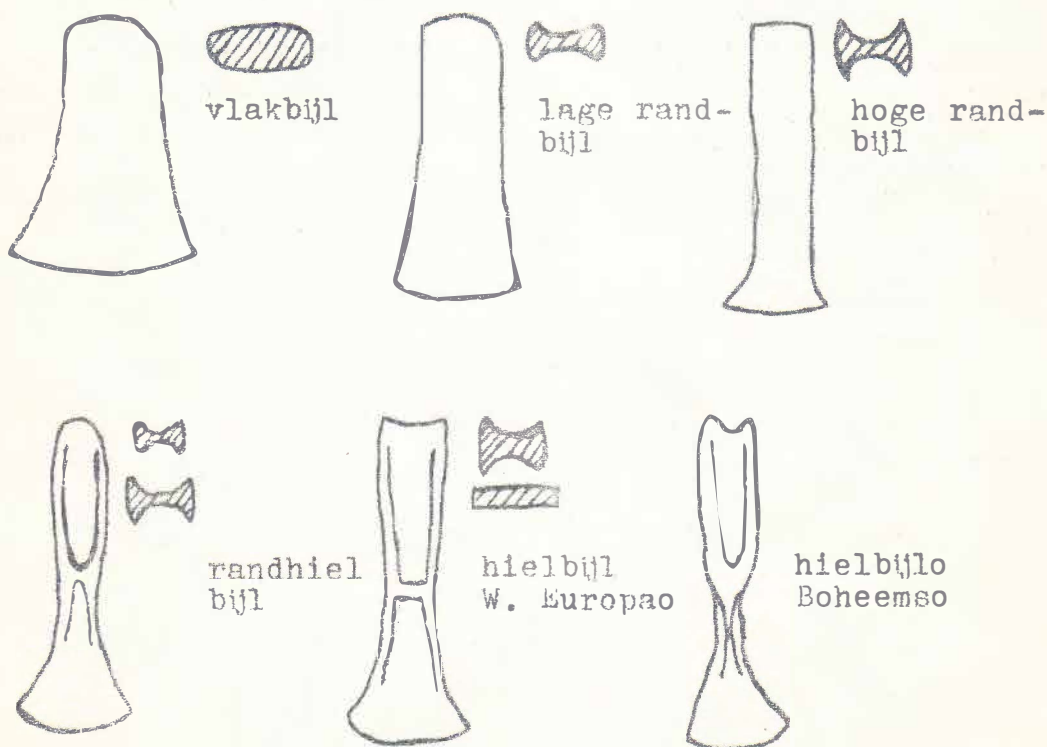
In het zuiden waren noch Ierse noch Emmens bijlen. Het metaal en de vorm zijn anders. We weten niet waar deze vandaan komen. In het midden van de bronstijd kwamen van alle kanten bronzen bijlen binnen. Of kolonisten van het Hilversum cultuur hun eigen smeden meenamen is niet bekend. Het is natuurlijk moeilijk om na te gaan of iets import dan wel inheems is. Maar door het bestuderen van in ons land gebruikte gietvormen, kunnen we dit wel nagaan. Ook kunnen we het wel nagaan aan de hand van de samenstelling van het metaal en ook aan de hand van de bewerking.

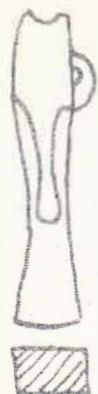
Er zijn weinig aanwijzingen voor inheemse bronsindustrie in de periode van 1600 tot 1400 voor Chr. In deze tijd was de Hilversum cultuur in het zuiden en de zogenaamde Sögel- Wohlde groep in het noorden. Als er toch aan bronsbewerking gedaan werd, dan moet dit van weinig betekenis geweest zijn.

Omstreeks 1400 begint er een inheems bijlindustrie op te komen. In de 16e eeuw voor Chr. kwamen in bijna heel Europa bronzen bijlen voor met een smal blad en randlijsten van ca. 1 cm hoog. Eerst kwamen de brede, halfcirkelvormige sneden voor, maar later niet meer. In het noorden kwam een typische bijl kenmerk voor n.l. 2 of meerdere overdwarsse groeven in het blad met hoge randlijsten. Deze noemen we het Ekehaar type. In diezelfde eeuw werden de vroege Westeuropese hielbijlen populair. Ze werden geïmporteerd, maar ook werden ze nagemaakt. In het westen waren de hielbijlen tamelijk zeldzaam. Ze kwamen het meest voor in het zuidwesten en noordoosten. Door dat nabootsten van deze bijlvormen kregen we steeds veranderde vormen.

In het zuiden bijv. was de volkomen rechte bijl voor maar wel met een "S" vormige omtrek van het blad. Het grootste concentratie gebied van deze hielbijlen ligt in het Maasdal, waar het Hilversum cultuur al was doorgedrongen. De vervaardiging van deze bijlen duurde tot ongeveer 900 voor Chr. Met de komst van de urnvelden veranderden ook de bijlvormen. Nu komen de zogenaamde kokerbijlen voor. Het bijlichaam is meestal rechthoekig en ongeveer ook rechthoekig op het dwarsdoorsnede gedeelte. Het randprofiel rond de kokeropening is enkelvoudig. Het oortje kan groot, maar ook klein voorkomen. De meest exemplaren zijn versierd met imitatie vleugels op het oppervlak. Het doel hiervan is waarschijnlijk het uiterlijk van de vleugelbijlen te geven van de Middeneuropese Urnvelden type, die ook in Nederland voorkomen. In Noord-Nederland komen de kokerbijltypen voornamelijk van de Noordduitse laagvlakte. Deze bijlen zijn vaak opvallend groot, dik en zwaar. Maar ook zijn er kokerbijl typen die weinig voorkomen zoals het Seddiner type, waarvan er tot nu toe 4 bestaan.

Er natuurlijk veel meer te vertellen over bijlen, dan wat hier beschreven staat, maar toch heb ik hier willen trachten een overzicht te geven. Een volgende keer wil ik het hebben ~~over~~ de culturen in de brons tijd.

vleugelbijl

kokerbijl met imitatievleugels

deze tekeningen stellen de ontwikkeling van de bijl voor.

Peter von Hout

Voor de mensen die eens een scriptie moeten schrijven of in bepaalde onderwerpen geïnteresseerd zijn, volgt hier een lijstje met boeken over die onderwerpen:

Bodemkunde- J. Amerychx- Antwerpen 1968

De Betuwe- R. de Beaufort en H.M. van Praag- Den Haag 1968

Handboek der Middelnederlandse ~~geb~~grafie- L.C. van den Berghl
Beekman, Moerman- Den Haag

De Franken- D.P. Blok- Bussum 1968

2000 jaar Utrecht- R. Blijstra- Utrecht 1969

Friesland tot de IIe eeuw- P.C.J. Boeles- Den Haag 1951

Terpen, mens en milieu- J.W. Boerema- Haren (gld) 1970

Land en volk van Drenthe in het verleden- L. Buning 1966

Gelderse historie in de Liemers in 2 delen- A. van Dalen- Den Haag 1971

Int. tot de bodemkunde van Nederland- Ch. Edelman- Aldam 19501

Nederland in de Romeinse tijd- C. van Es- 19731

De Romeinen in Nederland- W.A. van Es- Bussum 19721

Van zondvloed tot landijs- F.J. Faber 19491

Zo ontstond Nederland- F.J. Faber 19731

Studiën over waterschapsgeschiedenis- S. Fockema Andreae 1950-19521

Overzicht van de Ned. waterschapsgeschiedenis- " " " " " " 19521

Schets van Zd. Hollandse watersneden in vroeger tijd- " " " " " " 19531

Stormvloeden en rivieroverstromingen in Ned.- tot 1400 dl I, 1400-
1600 dl 2- M. Gottschalk- Assen 19711, 1974

Zaltbommel, stad en waarldoor de eeuwen- J.H. de Groot- 1972

De historie van het land van Maas en Waal- H. van Heiningen

Het Gelders rivierengebied- H. van Heiningen 1971

De Ned. wateren en plaatsen in de Rom. tijd- H. Hetteema- Den Haag 19721

De Nederlandse Hanzesteden- W. Jappe Alberts- Bussum 1970

Dordrecht, vroeger en nu- E. Jensma- Bussum 1970
De strijd tegen het water- P.A. Kalkwijk 1955
Shell-journaal van de archeologie- G.H. Knap 1969
De voorgeschiedenis der lage landen- S. Laet en W. Glasbergen 1959
Wat vind ik in de bodem?- J. de Molijk 1960
Stad en platteland in de middeleeuwen- D. Nicholas 1971
Den Bosch, vroeger en nu- P.L. Pirenne en P. Kuyper- Zaltbommel 1969
Ons land 70 miljoen jaar geleden- J. Umgrove- 1956
De rivierstreek- T. Vink- Baarn 1955
Het hoogheemraadschap van de Lekdijk bovendams- M. van Vliet- 1961
Vijftig jaren terpenonderzoek- E. Waterbolk en S. de Laet
Woudrichem- Ministerie van C.R.M.- 1970

verder is er dan nog natuurlijk de Fibulareeks, die niet duur is, en de Pesthuys- bibliotheek.

Jan Casper Zweers.

Afgraving Arkel

Zoals jullie weten is onze nieuwste opgraving in Arkel. De opgraving is vlakbij de koepelkerk. Wat is er te vinden? Arkel wordt al in de 10e eeuw vermeld als nederzetting. Maar waarschijnlijk loopt deze terug tot 600.

Tijdens akkeronderzoek kwamen verschillende scherven aan het licht, ook Romeinse! Ook enkele Karolingische Badorf-scherven (radstempel-indrukken). Maar ook zeer veel 12e eeuw aardewerk zoals gesmoord aardewerk en Pingsdorf. Zo'n Karolingische nederzetting lag aan de binnenbocht van de rivier de Linge, en telde soms niet meer dan 5 huizen. Waarschijnlijk waren hier bijna allemaal boeren.

Op 19 augustus dit jaar werd de eerste proefput uitgegraven met als resultaat een boel scherven en vooral ook botten. We besloten een sleuvenstelsel te gaan doen. Elke sleuf heeft de afmeting van 3m bij 0.8m, hiervan worden er in totaal 5 gegraven. De eerste sleuf is tot nu toe het meest interessant. Hierin werd n.l. een afvalsleuf ontdekt! Deze zat 80 cm beneden het maaiveld. Hierin vonden we veel oesters, botten, Pingsdorf, maar ook Parfrather. Deze afvalsleuf zit nog vooreen klein gedeelte in de grond voor onderzoek door de provinciale archeoloog H. Sarfaty.

We hopen maar dat we er paalsporen zullen vinden. Maar ja, wat dan nog, het terrein is maar 15 m breed en 21 m lang. Een Karolingische boerderij kan wel 20 m lang zijn en 7 m breed.

Elke zaterdag wordt er gegraven, als het weer dit toelaat. Er wordt gegraven door een vaste kern van 7 mensen, en soms nog wat gelegenheidsgravers. Er mogen best wat meer mensen komen. Kom dus eenseop een zaterdagmiddag en neem je schep of spa mee! Ondergetekende zal voor de consumpties zorgen.

projectleider Peter van Hout

-6-

AARDEWERKVONDSTEN van NJBG Afgraving te Arkel 1976

voetje van een Romeins "vernist" aardewerk 3e tot 4e eeuw

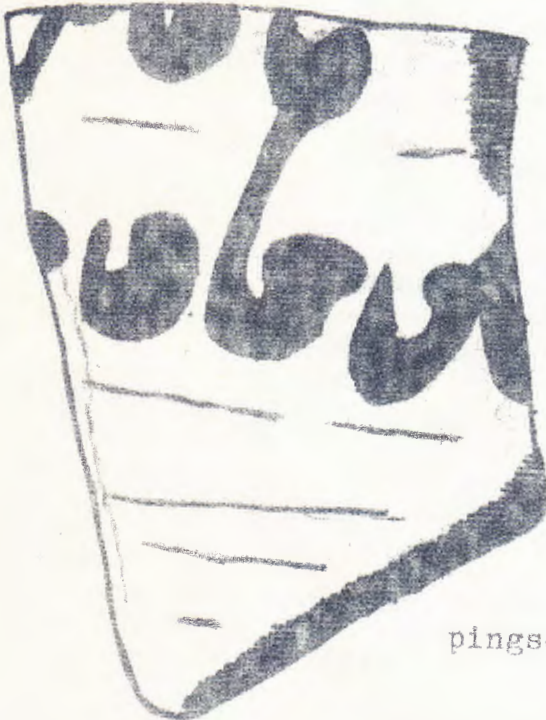

terra sigillata (romeins) bovenstuk

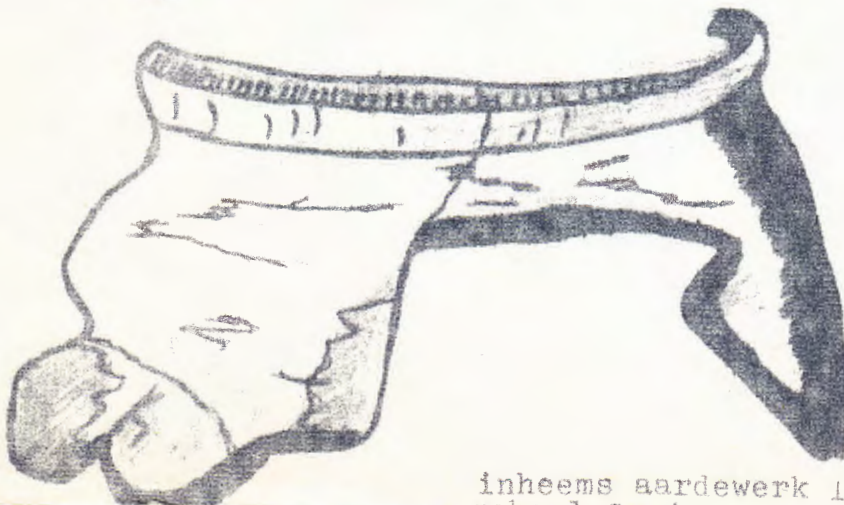
tuitje van Anden aardewerk (belgisch) 12e eeuw

stukje karolingisch (badorf) 10e eeuw (duits)

spinsteentje 12e- 13e eeuw
By G. Westeren.

pingsdorf met komma versiering (duits)

P. van Hout

inheems aardewerk 11e- 12e eeuw (zakvormig)
schaal I; 4

&&&(((///+Jeugdmuseumkaart+///)))&&&

Een jeugdmuseumkaart is een kaart voor mensen van 11 tm 21 jaar. Hij kost f 1,- en is een kalenderjaar geldig. Je krijgt er kostenloze toegang mee bij zo'n 300 musea in Nederland. Bij tijdelijke exposities in de musea krijg je in het algemeen reduktie.

Hieronder staan wat musea waar je dus gratis in kunt met een ~~kaart~~
De jeugdmuseumkaart is verkrijgbaar in diezelfde musea.

Amersfoort: museum Flehite

Breda: bisschoppelijk museum
stedelijk museum

volkenkund. museum: Justinus van Nassau

Buren: museum der Koninklijke Marechaussee

Delft: Indonesisch ethnografisch museum
rijksmuseum "huis Lambert van Meerten"
stedelijk museum "het prinsenhof"

Dordrecht: Dordrechts museum

museum Mr. Simon van Gijn

Gorinchem: "dit is in Bethleem"

Gouda: stedelijk museum "het Catharina-gasthuis"
stedelijk museum "de Moriaan"

Leiden: molenmuseum "de Valk"

koninklijk Nederlands leger- en wapenmuseum "generaal Hofer"

rijksmuseum voor de geschiedenis der natuurwetenschappen

rijksmuseum voor volkenkunde

rijksmuseum van oudheden

Nijmegen: het Nijmeegs museum "commanderie van st. Jan"

rijksmuseum G.M. Kam

Rotterdam: belastingmuseum Prof. Dr. Van der Poel

historisch museum

het maritiem museum

museum voor land- en volkenkunde

museum van het nationaal instituut voor scheepvaart en bou

stichting atlas van stolk

stichting Nederlands economisch penningkabinet

het zakkendragershuisje

Schiedam: stedelijk museum

Slidrecht: baggermuseum

Slidrechts museum

Utrecht: aarbisschoppelijk museum

centraal museum

munt en penningkabinet van 's rijksemunt

museum voor hedendaags kunst

Nederlands goud- zilver- en klokkenmuseum

de pijpenkamer en koffie- en thee kabinet DE B.V.

universiteitsmuseum

Utrechts universiteitsmuseum afd. tandheelkunde

Waalwijk: Nederlands museum voor schoenen- lederwaren

Zaltbommel: Maarten van Rossum museum

Fokko de Vries

'T SWAENSRECHT

et is bekend, dat het recht om zwanen te mogen houden, een "heerlijk" recht was. "Heerlijk" dan op te vatten als: rechte van de Heer, niet als culinair. Het recht heette ook de zwaansdrift.

Waarom hield men zwanen? Sieraad? Voor de vorstelijke maaltijd, als men heren op visite kreeg. Een goede maaltijd uit die tijde bevatte geen aardappelen. Die moesten nog ontlekt worden. Een vorstelijk maal bestond uit vlees en gevogelte. Men kon daarom zwanen als een goed geschenk weggeven.

De zwanen werden maar niet zo maar in het veld gevangen, maar werden gefokt. In de rekeningen van de graaf van Leerdam komt na 1600 een post voor ter betaling aan Jan Jacobs, de zwanenhoeder, die in de winter de bijten moest hakken en openhouden en ook de zwanen verzorgen. Hij verdiende hieraan 6 pond per jaar.

Verder geeft de post "zwanen" ook ons een economisch gegeven: de prijs per schepel haver voor het bijvoeren van de zwanen in de winter schommelde tussen 1612 en 1621 tussen 10 en 18 stuivers per jaar.

De zwanen werden ieder jaar bijeen gedreven om te kortwieken. Anders zouden ze immers gaan vliegen. De drijvers kregen na de drijfjacht een vertering op de kosten van de graaf. Betaald aan Anneke Thonisd, weduwe zaliger Cornelis Florisz van Diemen van 't gene ter hare huize verteerd is bij degenen, die Zijne Forstelijke Genade zwanen in desen jaar gewiekt hebben £ 4.7.4

Maurits stelde blijkbaar ook prijs op een zwaan op tafel, want er is in 1619 een post, waaruit blijkt, dat zwanen en ander wild naar Den Haag gebracht worden.

De zwanen werden gehouden in het lage land aan weerszijden van de Diefdijk. Daar waren goede broedplaatsen in het riet en volop water. Ook in andere lage landen kwamen ze voor. Denk b.v. aan de naam Zwaanskuiken in de heerlijkheid Vianen, nu aan het Merwedekanaal, vroeger deel van de afwatering van de Noordelijke Vijfheerenlanden. In eigen omgeving zult U ook wel van die namen tegenkomen.

Wie kregen zwanen uit het recht van zwaansdrift te Leerdam? De schutterij bijvoorbeeld. In de rekening 1542 staat als post: Idem hebben de gemelde schutters naar ouder gewoonte verteerd op Vastenavond bij Frank Peters, toen men zwaan at, 5 rijnse guldens. Deze oude gewoonte om de schutterij eerst 5 en later 6 gulden te geven op het "teerdag" (Schuttersmaaltijd van Frans Hals), heeft zich, wat Schoonrewoerd betreft, tot 1795 voortgezet. De term: naar ouder gewoonte, wijst er op, dat dit zeker al 50 jaar was. Een gewoonte, die dus 300 jaar werd volgehouden.

Frederik van Egmond schonk als graaf van Buren en Leerdam in 1500 aan de Zwanenbroeders in 's Hertogenbosch al een tweetal zwanen. Soms gaf hij wel 6 zwanen voor de "Zwanenmaaltijd" met Drie Koningen. Uit eene briefwisseling tussen de kastelijn van Buren en die van Leerdam, blijkt, dat het jonge zwanen moesten zijn. Het vangen kostte wel wat moeite, want in 1516 werd opgetekend, dat de zwanen zo hardhandig gevangen of vervoerd waren, dat meer dood dan levend aankwamen.

(Even een uitweiding: Het Zwanenbroederschap had vroeger een eenvoudig deel: verzorging der armen. Het heette toen: het Lieve Vrouwen broederschap. Lid ervan waren hoge geestelijken, die het broederschap een behoorlijke gift konden schenken. Later ook leken, die geen tonsuur behoeften te dragen. Nog is dit Zwanenbroedershuis in Den Bosch te vinden. Literatuur: Dr. G.C.M. van Dijk: De Bosche Optimaten.)

Blijft nog als vraag: Waarom dragen veel herbergen de naam "DE ZWAAN"? Naar een oude rijm, omdat de zwaan graag was in zijn voedsel, die hij uit het nat haalde. Naar bekend hadden herbergen in de Middeleeuwen een minder goede naam. Zou nu de kuise naam niet gediend hebben, omdat het witte dons van de zwaan een dekmantel moest zijn voor de vroegere onkuisheid?

De zwaan komt op tal van schilderijen voor, bijvoorbeeld bij Jeroen Bosch: De bruiloft te Kana, waar een tafeldienaar een schotel binnenbrengt, waarop een zwaan ligt. Jeroen Bosch behoorde zelf tot de Zwanenbroeders!

Uit het bovenstaande moge blijken, dat geschiedenis ook is "graven" in het verleden en te trachten de "scherven" aaneen te lijmen.

R. v.d. Berg.

• NERO •

Nero Claudius Drusus Germanicus Caesar, geboren op 15 december 37 in Antium, was de zoon van Gnaeus Domitius Ahenobarbus en Agrippina de Jongere, die later huwde met Keizer Claudius huwde en de adoptie van de toen nog Lucius Domitius Ahenobarbus geheten Nero door Claudius bewerkte. Bovendien huwde Nero de dochter van Claudius, Octavia. Na de dood van Claudius werd Nero door de praetorianen tot keizer gekozen, dat was in het jaar 54.

In 59 liet Nero Agrippina vermoorden, Octavia werd in 62, na de scheiding van Nero eveneens vermoord. Nero trouwde toen met ene Proppaea Sabina.

Nero gaf zich vrijwel geheel aan zijn hobby's. Artistiek veelzijdig (vooral muzikaal) begaafd, stichtte hij omstreeks het jaar 60 nieuwe spelen, waarbij hij bij voorkeur zelf als voordrachtskunstenaar, acteur of wagenmenner optrad. Dit tot zeer groot misgenoegen van de conventionele Romeinen. Hij meende dat alleen de Grieken zijn prestaties zouden waarderen en maakte daarom van 67 tot 68 een tournee in Griekenland. Ondertussen leidde zijn machtsbesef tot machtswellust, zijn uitspattingen en oorlogen in Brittania en het Oosten verslonden schatten. De inkomsten werden verkregen door muntverslechtering en confiscatie, het laatste veelal via processen wegens Laesa maiestas.

RE OF
SERTU-
TIVS VAN
NERO

HK74.

Nadat in 64 een brand tweederde van de stad Roma verwoestte, verdacht men Nero ten onrechte (ondanks zijn verdiensten voor de wederopbouw van de stad) de brand te hebben gesticht. Deze gedachte werd versterkt doordat Nero, taktloos genoeg, op het vrijgekomen terrein een paleis, de Domus Aurea liet bouwen.

Hij leidde de verdenking in de richting der Christenen, die hij medogenloos liet vervolgen. Doordat op een gegeven moment iedereen zich tegen de keizer keerde of zoals de Senaat en de praetorianen omgekocht werden en de keizer in de steek lieten, vluchtte Nero uit Rome en pleegde zelfmoord. Met hem stierf op de 9e juni 68 het Julisch-Claudische Huis uit.

KLEPHOORN.

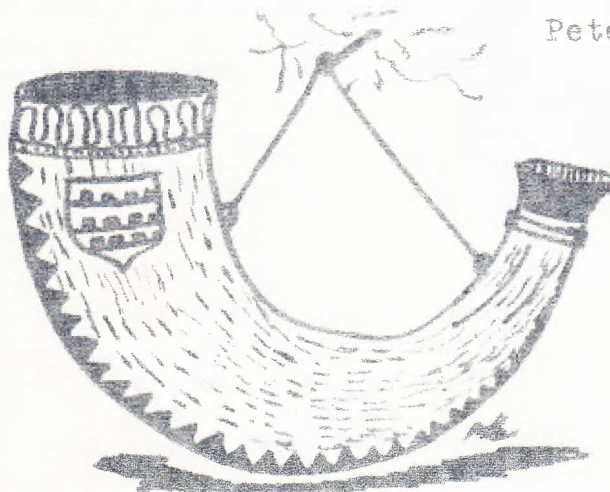
Ja, het is weer zover, de SC is uit (eindelijk?), en ik kreeg de eer om hier iets te kleppen in deze rubriek. Hoe is het met onze SC? We krijgen binnenkort bij wijze van proef een SC met een ander jasje met maat A4 wel te verstaan. De afdelingen Gorinchem en Den Bosch gaan dan samen waarschijnlijk een SC maken.

Ach, na een zeer diep gepeins ben ik er toch achter gekomen waarover ik moet gaan schrijven. De opgraving in Arkel verloopt best, want de opkomst was "liefst" 7 man, maar we kunnen er veel meer gebruiken. Kom mensen, jullie hebben toch ook wel eens tijd om te graven??. Waar zijn jullie anders lid voor. Of maak je eens nuttig door het schrijven van een artikel(tje) voor de SC. De hoofdredacteur (onze Loevesteyner) schreeuwde van wanhoop op de laatste bestuursvergadering om KOPY. Hoe zit het met ons bestuur? Nu, alles is niet zo rooskleurig. Onze Geschiedkundige Secretaresse, Georgine Overwater, heeft haar bestuursfunctie erbij neergelegd. Pardon, even een droevig rollende traan wegwerken met mijn zakdoek. Financieel zitten we er zeer goed bij, iets wat in het verleden overigens op zich liet wachten. Nu moet ik even diepradenken, zijn er nog belangrijke dingen?

Ja, ons Pesthuys begint al aardig op een bungalow te lijken. Na een korte hevige restauratie in de herfstvakantie is het plafond en de bar weer opgeknapt. Alleen het schilderwerk nog. Ja, daar kun je je zelf actief in maken! Bel de Pesthyssloof op (01834-2039). Goed, mijn vingers beginnen blauw te worden en dat betekent dat ik ermee op moet gaan houden, ja zelfs mijn hoofd raakt leeg (voor zover dat deze gevuld was) Tot de volgende SC dan maar.

een "aktief" lid

Peter von Hout

Stadsherstel in Gorinchem

Het is met de zorg voor het monument in de oude vesting Gorinchem droevig gesteld (zie Fibula 1976 nr. 1)
Veel, misschien wel niet zo indrukwekkende, monumenten staan te verkrotten, maar ook enige zeer fraaie panden sterven een langzame dood. En dat terwijl ook het museum van de stad, het indrukwekkende koopmanshuis "Dit is in Betlehem" aan restauratie toe is.

Het is daarom gelukkig dat men in de oude stad, in navolging van eerdere stichtingen in Middelburg, Enkhuizen, Zwolle en andere plaatsen, ook een stichting stadsherstel heeft opgericht. Daardoor zal, in samenwerking met de gemeente, hopelijk een goed beleid gegarandeerd worden in de toekomst. De stichting zal, naast zelfstandige aankoop en restauratie van enige huizen, ook optreden als pressiegroep: de zorg voor het monument onder de aandacht brengen van de burgerij.

Het is te danken aan het initiatief van de sectie historie van de culturele raad, waarin ook de NJBG is vertegenwoordigd, dat deze stichting van de grond kwam.

Klaas de Boer

Momenteel al heeft de stichting de beschikking over twee panden. Allereerst het huis met de trapgevel Westwagenstraat 77, dat er al vele jaren als een aanklacht van verregaand verval bijstaat. De gemeente heeft besloten dit pand aan de SSG af te staan, evenals het fonds dat voor dit doel werd geschonken. Het betreft hier een jubileumgift ten bedrage van f 150.000,- van de kunststoffan-industrie Van Boven. Bravo !

Daarnaast heeft de stichting in eigendom verkregen het huis Westwagenstraat 34, waarin vroeger een Wompenhandel gevestigd was.

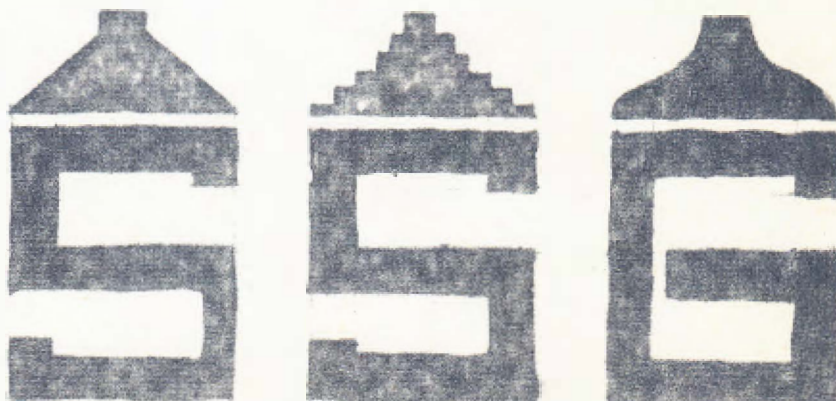
Voorts is men van plan door inventarisatie van alles wat er op monument gebied te vinden is, tot een overzicht te komen van wat het meest urgent is in de naaste toekomst.

Heb je iets op het oog waarvan je meent dat het best gerestoureerd kan worden of in ieder geval behoed voor de sloophamer kan worden, dan kan je ten alle tijde contact opnemen met de stichting via ~~Rixxib~~ Postbus 139 te Gorinchem.

Stadsherstel van Gorinchem, een zaak die ons allen aangaat!
Verder wensen wij de stichting veel succes toe.

Fokko de Vries

**stichting
stadsherstel
gorinchem**

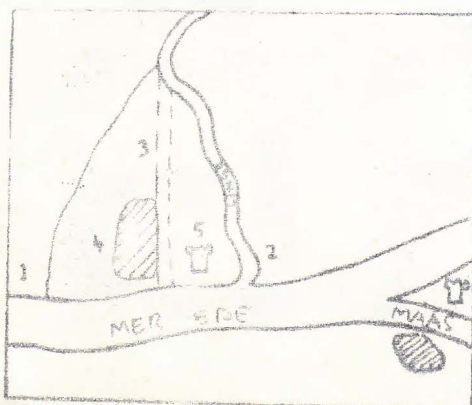

IETS UIT DE GESCHIEDENIS VAN GORINCHEM

Aan de geschiedenis van Gorkum kunnen we aardig zien hoe een Nederlandse stad zich in de middeleeuwen ontwikkelde. Over de oudste geschiedenis van Gorkum is niet veel bekend, want later zijn veel gegevens verloren gegaan. Er wordt wel gezegd, dat Gorkum reeds in de Romeinse tijd bestaan moet hebben als een Romeinse legerplaats en er zijn inderdaad ook wel enkele aanwijzingen in die richting, maar zekerheid is hierover niet. Wel mogen we aannemen, op grond van de afleiding van de naam, dat de plaats omstreeks 900 bestaan moet hebben, of tenminste een nederzetting of een grote boerderij met onderhorig gebied, dat dan aan een zoon van een zekere Goor toebehoord moet hebben. Goring betekent zoon van Goor. Heim betekent hof of woonplaats. Heim hangt samen met Heem of Haam. Goringheim of Gorinchem werd dus genoemd naar het huis van de zoon van Goor. Dus: Goor- Goring- Goringheim- Gorinche(i)m.

Daar dergelijk soort namen veel in deze streek voorkomen en zover men na kan gaan in de regel uit de 9e en 10e eeuw stammen, mag men dus aannemen, dat de naam van onze woonplaats uit dezelfde periode stamt. Meer zekerheid krijgen we echter pas in de 13e eeuw, dat wordt Gorinchem in verschillende oorkonden genoemd een aan het eind van deze eeuw zelfs een stad genoemd.

In de 2e helft van de 13e eeuw (Floris V) was Gorkum in het bezit geraakt van het heren van Arkel. Deze heren, oorspronkelijk ministerialen, hadden later hun minder hoge afkomst vergeten en beschouwden zich zelfs als vrije heren, die niemand boven zich erkenden. Ze hadden hun gebied aanmerkelijk uitgebreid, dat tenslotten een bufferstaat tussen Holland en Gelre werd. Omstreeks 1270 moet Jan XI van Arkel (bijgenaamd Jan de Sterke) in de buurt van Gorkum, namelijk aan de oostkant, niet ver van de plaats waar de oude H.B.S. heeft gestaan, een kasteel gesticht hebben. In deze tijd moet het stadje al ongeveer de vorm gekregen hebben, die het tot de 80-jarige oorlog heeft gehouden. Hoewel Gorkum ongetwijfeld zijn opkomst mede te danken heeft aan het feit, dat het in de buurt lag van de samenvloeiing van Lingre en Merwede, was de toestand oorspronkelijk geheel anders dan nu!

- 1) Avelingen (strook langs dijk)
- 2) Wijdschild (Dalem)
- 3) Nieuwe Lingemond, waarschijnlijk verlenging van oostelijke stadsgracht
- 4) Gorinchem
- 5) Eerste kasteel (der Arkels)

Omstreeks 1300 moet de nieuwe Linge-uitmonding al bestaan hebben. Deze is dus al behoorlijk oud. In de 14e eeuw bestaat er ook ten oosten van de nieuwe Lingehaven al een wijk met de Burgstraat als voornaamste straat. Deze heet zo, omdat deze straat naar de Burcht der Arkels liep. Wij noemen altijd dit deel van de stad met de Langen- en Kortendijk de bovenstad en de buurt bij de kerk, gasthuisstraat enz. de benedenstad. De bovenstad strekte zich uit tot de Keizerstraat en de Kalkhaven, die stadsgracht waren en de benedenstad werd omsloten door een stadsgracht achter de Boerenstraat en de Haarstraat.

Gorkum vertoonde in de 14e en 15e eeuw alle typische kenmerken van een middeleeuwse stad. Al heel vroeg stond hier, op dezelfde plaats als tegenwoordig, de Grote Kerk, die echter in later tijd verschillende malen verbouwd en vergroot moet zijn. De toren b.v. dateert uit de 15e eeuw en is een bewijs hoeveel de mensen toen voor hun geloof over hadden, want onze stad zal ongeveer vier duizend inwoners geteld hebben. De mooie in Gotische stijl gebouwde kerk is helaas in 1844 afgebroken en in 1851 kwam hiervoor in de plaats de tegenwoordige kerk, die veel minder mooi is.

In Gorkum vond men ook kloosters, n.l. een vrouwen en een mannenklooster, beide in de 15e eeuw ontstaan. Beide kloosters hoorden tot de Franciscaner orde toe, die niet de aanzaaheid maar de steden opzocht. Het vrouwen klooster lag bij de Grote Kerk en namen als Zusterhuis, Zustersteeg, Zusterstraat herinneren daar nog aan. Het mannenklooster stond aan de Arkelstraat, waaraan de naam Broerenstaag nog herinnert.

Heel oud is ook het ziekengasthuis, dat al voor 1300 in de Gasthuisstraat stond. Resten hiervan zijn nog te zien aan de Gasthuisgang. Dit gasthuis was niet in de eerste plaats een ziekenhuis, maar een soort herberg voor reizende arme mensen en zieken. Later is het laatste de hoofdzaak geworden. In het eind van de 16e eeuw is dit Gasthuis verplaatst naar de Haarstraat. Aan de Haarstraat stond daarvoor het Begijnhof, dat al in de 14e eeuw wordt vermeld.

Toen Gorinchem een stad was geworden, kwam er al vroeg behoefte aan een eigen gebouw voor het stadsbestuur. In de 14e eeuw diende daarvoor een gewoon huis in de Hoogstraat maar in 1437 slaagde men erin in een gebouw te betrekken (gewoon een verbouwd pakhuis), dat op dezelfde plaats stond als het tegenwoordige stadhuis. Door verschillende verbouwingen ontstond hier een bijzonder aardig stadhuis, dat helaas in 1859 is afgebroken. Op 3 oktober 1860 werd de eerste raadsvergadering in het nieuwe stadhuis gehouden. Men had in de 19e eeuw weinig belangstelling voor oude maar waardevolle gebouwen en daardoor is erin die tijd heel veel stadsschoon verdwenen.

Het middeleeuwse Gorkum telde natuurlijk ook vele gilden. Er werden er 27 vermeld (!), die dus alle beroepen omvatten. Daarnaast bestonden de zogenaamde "Schuttersgilden", die we tegenwoordig burgerwacht zouden noemen. Er waren er in Gorkum oorspronkelijk 3, die genoemde werden naar hun beschermheilige:

- 1) Sint Sebastiaan
- 2) Sint Joris
- 3) Sint Christoffel (Christophorus)

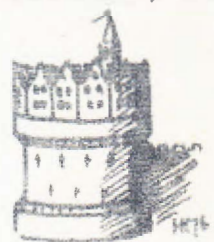
De schutters van het Sint Sebastiaansgilde hadden de handboog, die van Sint Joris de voetboog en die van Sint Christoffel de handbus, een voorloper van het geweer.

Het Sint Sebastiaangilde is spoedig verdwenen, maar de 2 andere hebben zich tot de Franse tijd kunnen handhaven. De Doelen was oorspronkelijk een schietbaan, waar de schietschijven (de doelen) van de schutters stonden.

In Gorkum moet al heel vroeg een school gestaan hebben, maar in later tijd werd daar in de eerste plaats Latijn onderwezen en zo wordt er in 1480 de Latijnse school vermeld (toen nog in de Arkelstraat), die de voorloper is van het tegenwoordige Gymnasium. Toen de grote stadsschool dus veranderd was in de Latijnse school, kwam er behoefte aan andere scholen waar men met het onderwijs niet zo ver ging. En zo zien we naast de Latijnse school een aantal lagere scholen verschijnen.

De heren van Arkel hebben tot 1421 Gorkum in hun bezit gehad. Toen werd een Jan van Arkel door Graaf Willem VI verdreven en werd Gorkum een Hollandse stad. Het oude kasteel der Arkels op het Widschild werd gesloopt en de graaf bouwde een nieuw kasteel aan de rechterkant van de haven bij de Merwede.

In 1461 werd Karel de Stoute als heer van Gorkum geïnstalleerd en deze is niet lang daarna met de bouw van een veel groter kasteel begonnen, op dezelfde plaats waar het tweede gestaan had. Dit kasteel, dat de Blauwe Toren werd genoemd, moet een bijzonder groot en mooi gebouw geweest zijn. Jammer genoeg is het in de 80-jarige oorlog afgebroken en in de 17e eeuw is op een deel van het terrein de woning gebouwd van de ambtenaar, die de tol moest heffen. (bibliotheek!)

In het eind van de 16e eeuw is er door de 80-jarige oorlog veel in Gorkum veranderd. De watergeuzen maakten zich van de stad meester en brachten een aantal kloosterlingen, waaronder Nicolaas Pieck, de overste van het Franciscaner klooster, naar Den Briel over. Hier werden zij in juli 1572 na veel foltering en om het leven gebracht. Zij gingen de geschiedenis als de martelaren van Gorkum in. De kloosters werden gesloten, het Begijnhof opgeheven en de Grote Kerk kwam in handen van de Calvinisten.

Ook uiterlijk onderging de stad grote veranderingen. Niet alleen verdween het kasteel "de blauwe toren", maar ook kreeg de stad nieuwe wallen in een ruime kring om de vroegere muren heen. Dit waren aarden wallen met uitspringende bastions, zoals noodzakelijk geworden was sinds de uitvinding van de vuurwapenen. Gorkum werd een belangrijke vestingstad en had het uiterlijk gekregen, dat het nog tot onze tijd zou behouden.

Dr. M. Y. F. Robijns

Bestuur tot de machtsovername door het nieuwe bestuur:

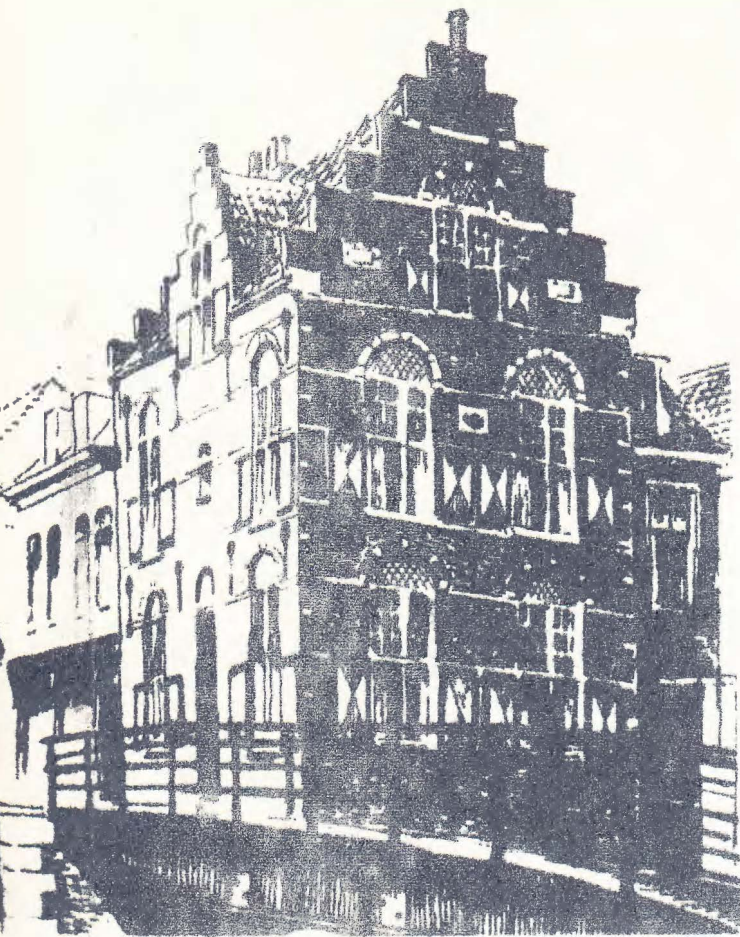
VZ: Bram v.d. Hoven van Genderen
 AS: Ruurd van Donkelaar
 PM: Jaap Wisse
 HR: Henk Hovenkamp
 GS: Georgine Overwater
 PS: Peter van Louw

Ledenlijst afd. Gorkum per 20 november '76

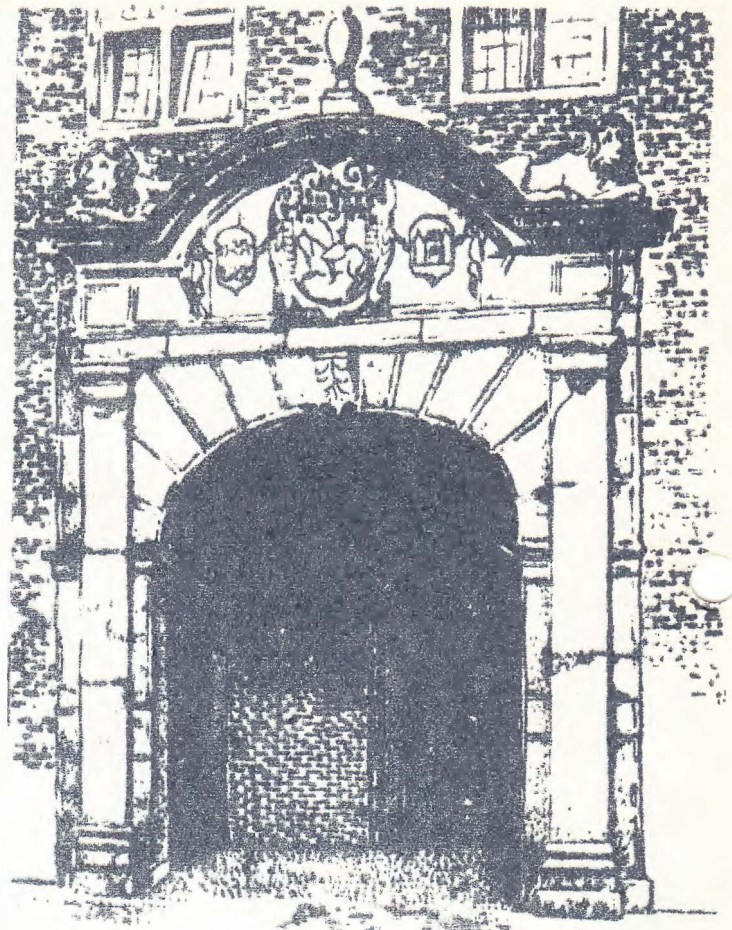
13	Rolf van Acquoy, Lijsterbeslaan 5, Gorkum 01830- 23240	m
23	Ine de Boer, Zuidzijde 160, Goudriaan 01838- 415	v
3	Klaas de Boer, Binnendamseweg 79, Giessenburg 01846- 2413	m
4	Luuk de Bok, Abraham Kemplaan 39, Gorkum 01830- 24672	m
5	Ruurd van Donkelaar, Laantje 1a, Werkendam 01835- 1430	m
6	Erik Evers, Koningin Wilhelminastraat 3, Arkel 01830- 1224	m
7	Inge Evers, Koningin Wilhelminastraat 3, Arkel 01830- 1224	v
8	Nelleke Ganzevoort, Barbierstraat 93, Gorkum 01830- 22142	v
9	Bram v.d. Hoven van Genderen, Schaapsheul 10, Gorkum 01830- 22151	m
10	Maurits van der Graaf, Concordiaweg 153, Gorkum 01830- 23425	m
11	Jacqueline Goemaat, Dr. Pauwstraat 34, Gorkum 01830- 24210	v
12	Astrid de Haan, Hudsonstraat 129 huis, A'dam overtoomse veld	v
13	Riny van Houweligen, Zandkade 14, Gorkum 01830- 23472	v
14	Peter von Hout, Koningin Emmastraat 20, Arkel 01831- 2039	m
15	Henk Hovenkamp, Wilhelminalaan 22, Driebergen 03438- 4475	m
16	Claas van Kuilenburg, Dorpsweg 92, Hoogblokland 01831- 2190	m
17	Albert Meulstee, Speerreep 22, Zalmplaat-Poortugaal 010- 3817253	m
18	Jan van Moorsel, Julianaweg 13, Nieuwendijk 01834- 1639	m
19	Tineke den Ottelander, Floris Radewijnzstraat 21, Leerdam 3	v
20	Georgine Overwater, Ophoviuslaan 126 Den Bosch 073- 1426293	v
21	Wim Plante, Raadhuisplein 6, Arkel 01831- 1418	m
22	Michael Regenboog, Larikslaan 39, Sleewijk 01833- 1834	m
23	Bert Stamkot, Hudsonstraat 129 huis, A'dam overtoomse veld	m
24	Frits Ton, Raifaisenlaan 2, Utrecht	m
25	Wilma in 't Veld, Larikslaan 29, Sleewijk 01833- 2018	v
26	Ank Verschoor, Grote Haarsekade 16, Gorkum 01830- 231713	v
27	Henrik Verschoor, Grote Haarsekade 16, Gorkum 01830- 231713	m
28	Kees Vervloet, Molenstraat 77, Gorkum 01830- 319483	m
29	Wim Voogt, Zwaartververstraat 31, Gorkum 01830- 245623	m
30	Annemiek van der Wal, Kerkstraat 45, Zaltbommel	v
31	Gerrit van Westrenen, Onder weg 3, Arkel 01831- 1327	m
32	Jaap Wisse, Wildschutlaan 20, Gorkum 01830- 202193	m
33	Mary Ann Blom, Prinses Irenelaan 25, Leerdam 3	v
34	Toos Ganzevoort, Barbierstraat 93, Gorkum 01830- 22142	v
35	Dick Los, Onderweg 18, Arkel 01830- 1498	m
36	Fokko de Vries, D.F. Pauwstraat 23, Gorkum 01830- 224133	m
37	Dick de Jong, Rivierdijk 579, Hardinxveld- Giessendam 01846- 20793	m
38	Jan Casper Zweerm, Dorpsstraat 19, Zoelmond	m3

Zo staat onze afdeling ervoor, we hebben dus 38 leden (25 ♂ en 13 ♀). Verreweg het grootste deel woont buiten Gorkum. Velen zijn, terwijl ze op de middelbareschool zaten, lid geworden. Deze studeren nu bijna allemaal. Voor hen is het dan ook moeilijk op activiteiten te komen. Toch kunnen ze wel eens reageren, of wat voor de SC schrijven. Het verlies aan in Gorkum wonende leden moet aangevuld worden, willen we in de toekomst met een nieuw bestuur het een en ander organiseren. Probeer dus leden te winnen. Hiervoor krijg je ook nog wat. Wil je op school of waar dan ook wat propagande maken, in het Pesthuys ligt een behoorlijke hoeveelheid propagande materiaal die je zo mee kunt nemen. Wel even de sleutel van het Pesthuys halen bij één van de bestuursleden (zie elders). Aan financiële middelen ontbreekt het ons nauwelijks, maar alleen met actieve leden kunnen we straks met een nieuw bestuur activiteiten ontplooiën!

Fokko de VRIES

**Dit is in Bethlehem
't Coemt al van God
De Rijzende Zon
In den Blown Hoet**

**Gasthuispoortje
Dalempoort
Hugo de Grootpoortje
Waterpoort**

Een tafel vol kaarten, met tekeningen over Gorinchem, wel 32 stuks, vormen het kwartetspel, dat is uitgegeven door en voor de Stichting Stads-herstel Gorinchem. Voeg daarbij nog een kaart, die e vertelt wat de stichting is en wile een kaart met een plattegrond van de vesting en een korte uiteenzetting over oude gebouwen en dergelijke van Gorinchem, alsmede een kaart, die de spelregels verklaart, dan is met de dekkaart het spel compleet. Gestoken in een keurig plastik doosje is het een waardevol bezit voor wie Gorkum een goed hart toedraagt. De prijs is 15,-. De kwartetten zijn onderverdeeld in Poorten, Gebouwen, Gevelstenen, Huizen, Kerken, Torens, Pakhuizen, Pompen, Fonteinen en Uithangtekens. De kaarten zijn uitgevoerd in zwart met tekeningen van de Gorkumse kunstschilder P.A. de Hoon met in rood aangegeven de onderverdeling der kwartetten en de voorstelling per kaart. Het geheel ziet er zeer smakelijk uit en zal zeker zijn weg wel vinden. Vooral nu het spelletjes-doen weer "in" is! U kunt het kwartet kopen bij de adressen, die genoemd zijn in de Gorkumsee kranten. Zij die niet in Gorkum wonen zijn toch in de gelegenheid om aan een kwartet te komen. Zij moeten f 6.50 (franco thuis!) gireren aan de Bondssparbank Gorinchem op giro nummer 38910 ten gunste van rek. no. 82.72.66.960 (SSG)

DE BOUW VAN EEN PYRAMIDE

Inleiding

Voor we wat over de bouw van de pyramide gaan schrijven wil ik eerst wat over het nut en andere zaken vertellen. Ten aller-eerste: wat is een pyramide? We kunnen zeggen in wiskundige termen: een lichaam waarvan één zijde, de basis een veelhoek is en dat alle ribben in één punt samenekomen. Als men het woord pyramide hoort, denkt men meestal gelijk aan deze bouwwerken in Egypte. Hoe komt men aan het woord pyramide? Daarover zijn verscheidene theoriën. De Grieken gebruikten het woord πυραμῖς (pyramis) of het meervoud ervan πυραμίδες (pyramides).a Maar sommigen zeggen dat een pyramis een puntig koekje was. En wat voor woorden hadden de Egyptenaren er zelf voor? In de wiskunde hadden zij het woord per-em-us-, maar voor het gevaarte zelf hadden zij een klein woord n.l. het woord mer of mar. Als laatste: wat voor doel had zo'n pyramide? Als de Farao, die eigenlijk een god was, zijn leven had voltooid begon er voor hem een nieuw leven achter de westelijke horizon. Dat nieuwe leven daar was geheel een verrukkelijkheid! geen natuurrampen maar altijd goede oogsten ed. De god Osiri heerste over die wereld. De dode Farao moest eerst een groot meer oversteken dat het Leliemeer heette. Voor de mensen heeft die hemel altijd zeer hoog gelegen. Daarom heeft men een trap nodig om er te komen, dus men maakte van de pyramide een soort monument, maar ook tevens was er een hulp in de vorm van een trap, zodat de ziel naar de hemel kon reizen. En als laatste moest de dode Farao beschermd worden tegen eventuele grafrovers, maar helaas wonnen deze laatsten bijna altijd. De tijd was met hen!

Het materiaal voor zo'n pyramide

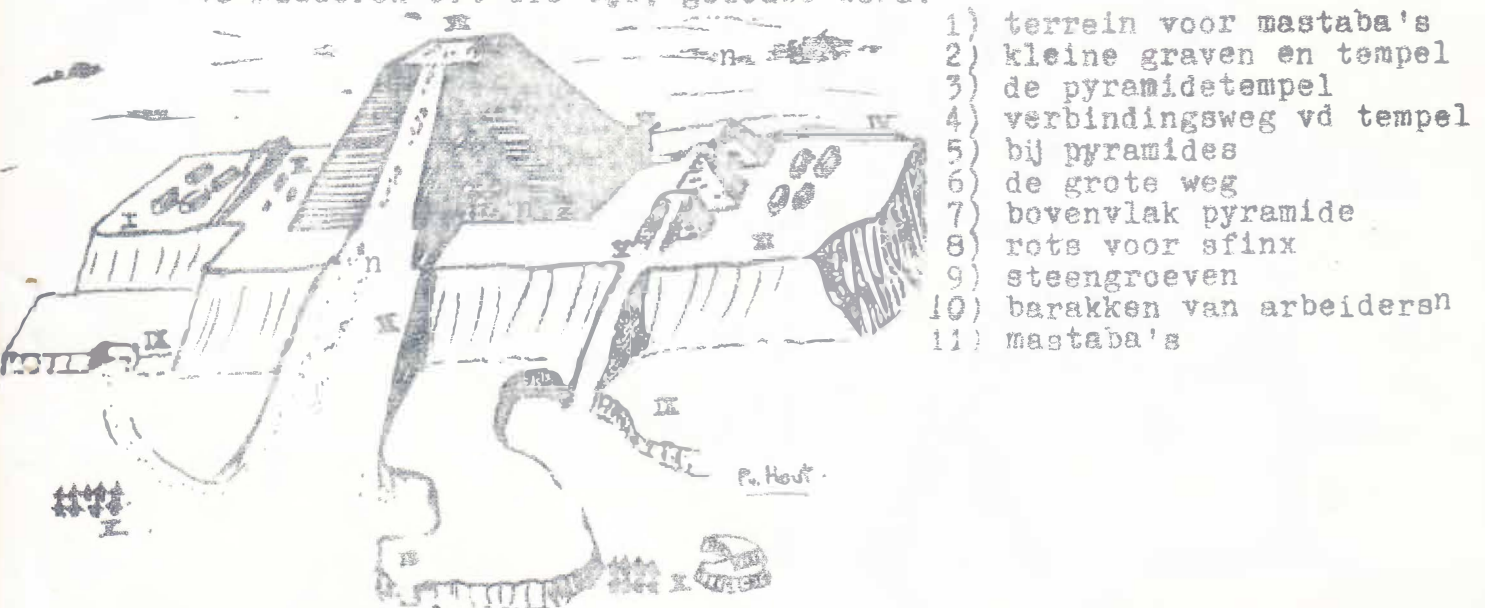
Natuurlijk moest zo'n pyramide lang mee gaan en dit leidde tot gebruik van goede steensoorten. Men gebruikte hiervoor natuursteen. Het natuursteen is voor het eerste gebruikt tussen Sakkara en Memfis en daarvandaan is het naar het zuiden gegaan. De belangrijkste steensoorten waren kalkzandsteen, zandsteen, asbest, basalt, kwartsiet en de beroemde roze graniet uit Aswan. Dit graniet werd gebruikt voor belangrijke dingen zoals: drempel, kozijnen, valdeuren en zuilen. Hoe maakte men zo'n steen voor de pyramide gereed? Er zijn daar sporen van gevonden in Aswan. Met koperen werktuigen werden er gaten in de gekozen plaatsen gemaakt waarna men er hout en wiggen in sloeg die men nat maakte met als gevolg dat deze wiggengingenduitzetten. Dit had als gevolg dat het steen spleet. Maar ook gebruikten ze toen al zagen en boren.

De bouw van een pyramide (Cheops bijv.)

Iedereen die een bezoek aan de pyramiden heeft gebracht vraagt zich af, hoe ze 'm gebouwd hebben. We beginnen met de voorbereidingen van de bouw. We weten bijna totaal niets uit de geschriften en afbeeldingen. Dus alles wat hier hier geschreven wordt is theorie, of na aanleiding van een afgraving opgemaakt. Nu moest de koning eerst de plaats vinden voor zijn monument. Meestal werd dit bij zijn voorgangers gezet. Zo'n aanlooperperiode zal heel wat tijd gevergd hebben. Sommigen zeggen dat het voorbereiden even veel tijd gevergd moet hebben als de bouw van een pyramide. Er waren ook enkele voorwaarden aan zo'n pyramide. Alleen de westelijke oever van de Nijl kwam er voor in aanmerking en men moest ook rekening houden met het grondwater en de plaats moest niet te ver van de Nijl liggen, dit om vervoersredenen. Als men de geschikte plaats gevonden had, moesten de bodemdeskundigen de grond beproeven op geschiktheid. De redenen hiervoor zijn, omdat meestal een groot aantal vertrekken onder de pyramide kwam te liggen. Als deze plaats gekozen was, moest het terrein schoongemaakt worden van puin, zand en stenen. Dit puin werd later weer gebruikt om er gaten mee op te vullen. Als er op de plaats een stuk rots of een heuveltje was liet men deze staan en bouwde men de pyramide er omheen. Dit scheelde heel wat werk. Die bodemdeskundigen hadden een zeer verantwoordelijke taak omdat zij de koning een steenbodem voor de eeuwigheid moesten konden geranderen. En om deze geschikte steenlaag te krijgen, moest men meestal de bovenlaag weg hakken. Hierna volgde het horizontaal maken van het grondvlak. Dit werd volgens Fakhry gedaan door er een dijkje omheen te maken en er vervolgens water in te laten lopen. Dit is zo perfect gemaakt, dat bij de pyramide van Cheops de afwijkingen over die gehele oppervlakte niet groter dan 1/75 cm. zijn! Hierna volgde het vierkant maken van het grondvlak. Dit werd gedaan door ervaren landmeters (meestal generaties lang, tot zelfs in de prehistorie). Het uitzetten van een zijde werd met behulp van een touw gedaan. Dit is echter niet zuiver omdat door vocht of door droogte het touw uitzette of kromp, met als gevolg een kleine afwijking. Dit is ook het geval met de pyramide van Cheops. De ene zijde is n.l. 19,75 cm kleiner en dit op een grootte en lengte van 252 meter!

De architect van de pyramide had de grootste opdracht, hij moest een pyramide ontwerpen, die nog beter en nog perfekter moest zijn dan de vorige. Elke pyramide is dan ook anders. Dit deed men vooral tegen de grafrovers. De architect van de pyramide van Cheops was Prins Hemon. De voorbereidingen van de bouw bevatte ook het aanleggen van wegen en allerlei dingen. Hierna kon het bouwen beginnen. Daarvoor had men mensen nodig. Deze waren het volk zelf die hun hele leven daar werkten, maar ook zuller er slaven gebruikt zijn. Het bouwen van de pyramide van Cheops heeft ongeveer 20 jaar geduurd en er waren zo'n 100.000 (!) mensen daar aan het werk. Deze mensen moesten ook te eten en te drinken hebben maar gelukkig waren ook daar weer mensen voor. Deze mensen wonnen in barakken bij de bouw van de pyramide. Men had verschillende groepen zoals de sceptergroep, botengroep en bijv. ook de sterkegroep. Zij waren natuurlijk niet de enigen die aan het werk moesten. In de steengroeven werkten ook veel mensen. Alleen voor de pyramide van Cheops al zijn 2½ miljoen steenblokken gebruikt. Deze stenen wegen zo'n 7½ ton (1000 kg) per stuk. We weten niet zeker wie deze stenen heeft "uitgevonden", maar waar-n schijnlijk zijn ze voor het eerst gebruikt door architect Imhotep van Farao Djozern

Hoe werden de stenen naar boven gebracht? Tegenwoordig neemt men aan dat ze door middel van hellingwegen, die aan één of twee kanten tegelijk werden gebouwd omhoog gebracht werden. Met ieder laag van stenen of trede werd deze weg verhoogd (zie tekening), de weg kon al beginnen in de laag gelegen steengroeve. Over deze weg werden deze stenen dus gesleept. Door middel van houten sleden, houten koevoeten en houten lierrollen werden zij voortbewogen. Vóór zo'n slede gooide men melk of water als glijmiddel. Alle stenen van de pyramide van Cheops zijn gevoegd met een dunne mortellaag die van een zeern goede kwaliteit is. De horizontale lagen werden zo neergelegd dat eerst de mantelstenen hun plaats kregen, daarna de aangrenzende rij even zorgvuldig bewerkte stenen en pas daarna de blokken van de vulling. Was deze laag klaar, dan de volgende laag, dan de daaropvolgende enz. Vroeger had men het zich andersom voorgesteld. Als men tot boven toe klaar was, kon men de mantel gaan aanbrengen en gaan polijsten. Als alles klaar was groef men de weg weer weg. Ik heb hier eenvoudig getracht uit te leggen hoe zo'n pyramide, met alle primitieve middelen uit die tijd, gebouwd werd.

- 1) terrein voor mastaba's
- 2) kleine graven en tempel
- 3) de pyramidetempel
- 4) verbindingsweg vd tempel
- 5) bij pyramides
- 6) de grote weg
- 7) bovenzijde pyramide
- 8) rots voor sfinx
- 9) steengroeven
- 10) barakken van arbeidersn
- 11) mastaba's

lektuur: -de pyramiden van Egypte, Bussum Fibula-van Dishoeck 1971
-Asterix en Cleopatra, Uderzo/Goscinnny

Peter von Hout 1976

ZEVEN WERELDWONDEREN 6 KLAAS DE BOER COLLOSSUS VAN RHODOS

Ten zuiden van Halicarnassus bevindt zich het eiland Rhodos, waarvan de bewoners bekend staan om hun zeemanskunst. De haven van Rhodos was in de oudheid al beroemd, en uit de vele beelden en versieringen, die de kaden sierden, kon men de rijkdom van de bewoners aflezen. Volgens een schrijver uit die tijd stonden er wel 3000 standbeelden, waarvan er ca 100a opvielen door hun enorme afmetingen.

Het meest bekend is het standbeeld van de zonnegod, Helios, die zeer werd vereerd op het eiland. Deze Colossus van Rhodos was 40 metera hoog en zou 300 talenten gekost hebben (meer dan 20 miljoen gulden)a Lang stond het beeld echter niet aan de haveningang van Rhodos: na vijftig jaar stortte het neer doora een aardbeving.

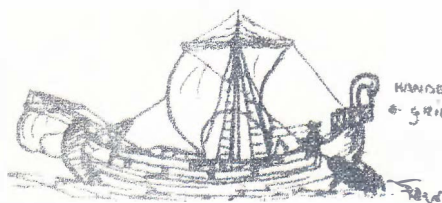
De Romeinse historicus Plinius, diea de restanten bezichtigde, vertelde ons dat de vingers van het beeld alleen al de meeste andere beelden in afmeting overtrof. Volgens de overlevering verkochten de Arabieren dea overblijfselen van het beeld aan eena Joodse handelaar, die niet minder dan 900 schepen nodig om ze naar heta vaste land te vervoeren.

Over de plaatsing en de vorm van het beeld doen verschillende theorieën de ronde: volgens sommigen stond het aan de haveningang met een been op ieder havenhoofd en deed het tevens dienst als vuurtoren.

Het is echter waarschijnlijk dat het op een eilandje bij dea haveningang stond. Het vrijheidsbeeld in New York geeft onsa enig idee hoe het beeld de zeelui, die de haven naderden, imponeerde.

Klaas de Boer.a

HANDELSVAARTUIGEN
• GRIEK • ROMEIN •

